Ryhmäpäällikkö Jyrki Laitinen *12.10.2022* SYKE/2022/1896-1

Eduskunnan Maa- ja metsätalousvaliokunta

Viite: Lausuntopyyntö 4.10.2022

Asiantuntijalausuntopyyntö; HE 196/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi terveydensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi

Suomen ympäristökeskuksen kirjallinen asiantuntijalausunto

Suomen ympäristökeskus (SYKE) kiittää mahdollisuudesta lausua Maa- metsätalousvaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi terveydensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi.

Yleiset huomiot hallituksen esityksestä

Hallituksen esitys perustuu sosiaali- ja terveysministeriön (STM) johdolla tehtyyn perusteelliseen työhön juomavesidirektiivin toimeenpanon vaikutuksista Suomen lainsäädäntöön ja talousveden laadun seurannan ja siitä tiedottamisen käytäntöihin. Tässä työssä on ollut mukana kaikki Suomen talousvesisektorin organisaatiot sekä asiantuntijoita niin julkiselta kuin yksityiseltä sektorilta. Näin esityksestä on tullut perusteellinen ja jo valmiiksi monipuolisesti eri sidosryhmät kuin myös veden kuluttajat huomioiva.

SYKE pitää ehdotettuja periaatteita ja toimenpiteitä tärkeinä veden käyttäjien kannalta, ja hallituksen esityksessä on kiinnitetty huomiota merkittäviin asioihin, jotta tasapuolisuuden periaatteet oikean tiedon jakamisessa toteutuisivat. Terveydellisten seikkojen lisäksi tiedottamisessa kiinnitetään huomiota ympäristön kannalta merkittäviin asioihin, kuten esimerkiksi luvussa 2.1.10 Kiertotalouden edistäminen, energiankulutuksen vähentäminen.

Huomiot esityksen taustasta, tavoitteista ja nykytilan kuvauksesta

Juomavesidirektiivin keskeisenä tavoitteena on talousveden terveydellisen laadun turvaaminen talousveden laatuvaatimusten ja riskienhallinnan keinoin. Riskinarvioinnissa ja riskienhallinnassa otetaan huomioon koko vedentuotanto- ja vedenjakelujärjestelmä raakavedestä veden käyttäjän hanaan asti. Tämä riskiperusteinen lähestymistapa on todettu yleisesti tehokkaaksi tavaksi ehkäistä ennalta talousveden laatuun liittyviä häiriöitä. Hallituksen esityksessä tuodaan esille useita georeferoituja tietoja edelleen raportoitavan Euroopan eri instansseille tai varmistettavan näiden instanssien pääsy näitä koskeviin tietokokonaisuuksiin. Suomen ympäristökeskus huomauttaa nykytilanteen asettavan tietojen avoimuuden osalta riskejä, jotka tulisi mahdollisesti uudelleen arvioida talousveden turvallisuuden näkökulmasta. Mitä laajemmin tietoja jaetaan, sitä suuremmiksi riskit voivat kasvaa. Tämä turvallisuusnäkökulma vaatiikin jatkossa lisähuomiota.

Juomavesidirektiivin mukaan jäsenvaltio voi poiketa säädetyistä raportointivelvoitteista INSPIRE-direktiivin 13 artiklan 1 kohdan mukaisesti kansainvälisiin suhteisiin, yleiseen turvallisuuteen tai maanpuolustukseen liittyvien syiden vuoksi kansallisten lakien salassapitoluokituksen nojalla.

Juomavesidirektiivin johtolauseessa 42 korostetaan, että kaikkia direktiivin säännöksiä, jotka Århusin sopimuksen mukaisesti liittyvät tietojen saantiin ja tiedonvaihtojärjestelyihin, ei tulisi rajoittaa ympäristötiedon julkisen saatavuuden direktiivin eikä INSPIRE-direktiivin soveltamista.

HE:ssa Vedenjakelualueen rajaus määritellään julkisuuslain 24 §:n mukaisesti salassa pidettäväksi tiedoksi, jota ei esitetä julkisesti verkkopalveluissa eikä siihen sovelleta INSPIRE-direktiivin mukaisia velvoitteita. Tieto olisi kuitenkin viranomaisten käytössä taustatietona.

SYKE pitääkin tärkeänä, että lainsäädäntöä selkeytettäisiin siten, että vedenjakelualueiden rajausten lisäksi myös muut vedenottoon liittyvät paikkatiedot todettaisiin lainsäädännössä salassa pidettäviksi tiedoksi.

Huomiot esityksen nykytilan kuvauksesta ja vaikutuksista

Juomavesidirektiivin toimeenpanon vaikutukset ja velvoitteet SYKElle on sisällytetty pääosin vesihuoltolakiin, mikä selkeyttää hyvin SYKEn roolia tässä lainsäädännössä. Esityksessä on huomioitu kattavasti asiaan liittyvät tietojärjestelmät ja todettu niiden sekä vesi.fi -verkkopalvelun roolit helpottamaan juomavesidirektiivin toimeenpanon aiheuttamaa hallinnollista taakkaa viranomaisille sekä muille organisaatioille. Tietojärjestelmien ja järjestelmien kokonaisuus on monimutkainen ja niistä vastaavia organisaatioita on lukuisia. Tietojärjestelmien ja tietoaineistojen osalta olisi syytä määritellä myös ylläpitäjän tehtävät ja vastuut esimerkiksi samoin kuin ympäristönsuojelulain yhteydessä on tehty. Samalla tulisi selkeyttää myös tiedonhallintalain (906/2019) mukainen järjestelmien ja aineistojen omistajuus ja siihen liittyvät velvoitteet.

Myös tiedon laatuun ja oikeudellisuuden varmistamiseen liittyvät vastuut tulisi jatkossa selkeyttää.

Esityksessä todetaan, että tiedot siirtyvät tietojärjestelmistä rajapintoihin, joista tiedot voidaan lukea tarvittaviin palveluihin ja raportteihin kansalaisia ja EUta varten. Esityksessä mainitaan, että tietokokonaisuuksien yksityiskohdat tarkentuvat myöhemmin, näin varmasti onkin, mutta jo tässä vaiheessa tulisi olla tieto eri organisaatioiden vastuista ja velvoitteista tiedon siirtymiseksi oikein ja joustavasti. Aikaisempien direktiivien velvoitteiden raportoinneista saatujen kokemuksien perusteella tämä EU raportointi vaatii merkittävän määrän myös vesihuollon asiantuntijatyötä sekä raportointiin liittyvää teknistä osaamista. Tähän tehtävään tuleekin varata riittävästi resursseja.

SYKElle esityksessä määriteltyjä tehtäviä varten on ehdotettu rahoitusta tietojärjestelmien ja rajapintojen kehittämiseen 2 miljoonaa euroa, ja rajapintojen vuosittaiseen ylläpitoon tarvitaan 100 000 euroa. Vuosittainen ylläpito pitää sisällään tietovarantojen ja -järjestelmien ylläpidon lisäksi myös vesihuollon asiantuntijatyö, mikä näkemyksemme ja kokemuksemme mukaan tulee olemaan merkittävä. Nyt esitetty vuosittain ylläpitorahoitus ei tulle riittämään, jotta vuonna 2027 alkava raportointi EU:lle voidaan toteuttaa kustannustehokkaasti.

Mikäli esitettyjä resurssointeja ja rahoitusta ei saada järjestymään, ei vastuu voi jäädä vain esityksen mukaisille työn suorittaville tahoille, joilla jo ennestään on nykyresurssit ylittävä määrä sekä viranomaistehtäviä että raportointivelvoitteita.

Lausunnon on laatinut ryhmäpäällikkö Jyrki Laitinen. Lausunnon valmisteluun ovat osallistuneet lisäksi tietohallintojohtaja Riitta Teiniranta ja talous- ja rahoituspäällikkö Tuula Pietilä.

Suomen ympäristökeskus SYKE | Finlands miljöcentral | Finnish Environment Institute

Latokartanonkaari 11 | 00790 Helsinki | FINLAND
+358 295 251 000 | mailto: kirjaamo.syke@syke.fi | Y-tunnus 0996189-5
www.syke.fi